

Вобраз ведзьмака ў аповесці А. Казлова «Адкуль з'яўляюцца яны?..»

С.Б. ЦЫБАКОВА

Аналізуецца вобраз ведзьмака ў аповесці А. Казлова «Адкуль з'яўляюцца яны?..». Разглядаюцца партрэтныя характарыстыкі персанажа, роля адлюстравання яго хаты як цэнтра ляснага чарадзейнага локусу, рэалій і атрыбутаў магічнай практыкі. Вызначаецца сувязь носьбіта чарнакніжных ведаў з язычніцкімі валхвамі. Асаблівая ўвага надаецца аналізу матыву ініцыяцыі, які звязаны з вобразам ведзьмака, а таксама разгляду адлюстраваных у творы народных дэманалагічных уяўленняў і магічных вераванняў.

Ключавыя словы: міфапаэтычныя ўяўленні, вядзьмак, вобраз, партрэт, магія, чорны колер, «чорная кніга», ініцыяцыя, дэманічны, нячыстая сіла.

The image of the magician in the story «Where do they come from?..» by A. Kozlov is analyzed. The work concentrates on the traits of the main character and on the role of the depiction of his hut which is the centre of the forest magical localization, as well as on the facts and attributes of the magic. The research establishes the connection between the black magician and pagan wizards. Special attention is paid to both the analysis of the motive of the initialization, associated with the image of the magician, and the consideration of people's demonological ideas and beliefs in the magic, those being presented in the article.

Keywords: mythological and epic ideas, magician, image, portrait, magic, black, Black book, initialization, demonological, evil spirit.

Мастацкі свет аповесці Анатоля Казлова «Адкуль з'яўляюцца яны?..», якая ўвайшла ў зборнік твораў пісьменніка «І тады я памёр ...» (1993), заснаваны на сукупнасці славянскіх міфапаэтычных уяўленняў, звязаных з верай ў магію, у існаванне незвычайных людзей, надзеленых магічнымі здольнасцямі, – ведзьмакоў. Па сцвярджэнні С.А. Токарава, у беларусаў найбольш звычайныя найменні вышэйзгаданай катэгорыі людзей – «чараўнік, вядзьмак» [1, с. 27]. У аповесці «Адкуль з'яўляюцца яны?..» А. Казлоў стварыў жудасны вобраз ведзьмака-чарнакніжніка, страшнага, у адпаведнасці з вераваннямі народа, чалавека, які прысвяціў сваё жыццё служэнню «Уладару цемры» [2]. Глыбокае веданне сучасным беларускім пісьменнікам народных магічных уяўленняў, вытокі якога караняцца ў яго вясковым маленстве (нарадзіўся ў вёсцы Асінаўка Магілёўскай вобласці), прыцягвае да сябе асаблівую ўвагу ў святле такой вылучанай даследчыцай В.С. Новак рысы спадчыны традыцыйнай культуры беларусаў, як «шырока распрацаваная народная міфалогія» [3, с. 4]. «Штогадовыя запісы фалькларыстаў ў палявых экспедыцыях з'яўляюцца яскравым пацвярджэннем устойлівасці захавання беларусамі рэшткаў старадаўняй міфалагічнай традыцыі (асабліва на тэрыторыі Палесся)», – адзначае В.С. Новак [3, с. 4]. Паводле сведчання аўтара аповесці, ён «вырас на легендах, фальклоры, на замовах і варажбе, на вераваннях, якія потым “вучоныя людзі” ахрысцілі “забаконамі”» [4, с. 33].

Яўхім-вядзьмак з'яўляецца цэнтральнай фігурай мастацкага свету аповесці, выконваючы ролю злучнага звяна паміж «я»-апавядальнікам (Максімам), з якім чытач знаёміцца ў пачатку твора, і яго ўяўным двойніком, своеасаблівым містычным намеснікам (Маркам), носьбітам новых ведаў, набытых пасля ініцыяцыі ў чарадзеіным локусе. Сюжэтаўтваральныя ў аповесці матывы выкрадання персанажаў нячыстай сілай, якую ў дадзеным выпадку ўяўляюць пачварныя прывіды-здані, і пасвячэння ў служыцеляў «Уладара цемры» збліжаюць яе ў жанравых адносінах з фальклорнымі дэманалагічнымі апавяданнямі, дзе знайшлі адлюстраванне народныя ўяўленні пра сутыкненне людзей з рознымі прадстаўнікамі іншасвету. Яўхім – індывідуалізаваны аўтарам пры дапамозе выяўленчых сродкаў мастацкай славаеснасці вобраз персанажа славянскай народнай дэманалогіі, які прадстаўляе сабой «рэальнага чалавека з дэманічнымі ўласцівасцямі, атрыманымі ад нараджэння або ў выніку заключэння дамовы з д'яблам» [5, с. 528]. Партрэт Яўхіма ўключае ў сябе шэраг рысаў і дэталей, уласцівых, згодна з народнымі павер'ямі, «людзям-

паўдэманам» [6, с. 357]. Найбольш распаўсюджанымі асаблівасцямі, якія адрозніваюць ведзьмакоў па вонкавым выглядзе ад звычайных людзей, з'яўляюцца розныя фізічныя анамаліі і недахопы: гарбата, крывізна, валасатасць і інш. Яўхім неаднаразова названы ў тэксе аповесці Гарбуном. Цялесная пачварнасць ведзьмака – самая характэрная рыса яго выгляду: «На парозе ўзніклі дзед Гардзеі і другі, гарбаценькі і ўвесь у валасах, што той мядведзь, стары, відаць, сам гаспадар Яўхім» [2, с. 18]. У валасатасці, якая робіць Яўхіма падобным да мядведзя, таксама выяўляецца яго прыналежнасць да інфернальнай стыхіі. Даведаўшыся аб страшнай цане, запатрабаванай ведзьмаком за сваю магічную дапамогу, Ганна называе яго «нелюдзем», «звярынай» [2, с. 36].

Кульмінацыйны момант у стварэнні партрэта дэманічнай асобы – апісанне ведзьмака падчас аднаго з этапаў пасвячэння юнакоў ў службыцеляў «Уладара цемры», калі ў пакоі Яўхіма становіцца відавочным прысутнасць нячыстага духу: «Твар у ведзьмака раптам зрабіўся чырвоны, як засланка ад жаркай печы. Ніжняя сківіца адвісла, і з куткоў рота пацяклі жоўтыя сліны. Усё ягонае цела пачало рытмічна ўздрыгваць, выгінацца, як у вужакі, хадзіць хадунюм. <...>. І адразу ж, у гэта імгненне, увесь пакой напоўніўся смярдзюча-здушальным пахам серы, які завісаў не толькі ў паветры, але і чапляўся за сцены, печ, за кожную драбязу з хатняга начыння» [2, с. 46].

У кнізе С.В. Максімава «Крестная сила. Нечистая сила. Неведомая сила: Трилогія» прыводзіцца наступная падрабязнасць, якая характарызуе асабістае жыццё ведзьмакоў: «У большасці выпадкаў яны людзі бязродныя, заўсёды халастыя, якія заручыліся, аднак, палюбоўніцамі...» [7, с. 237]. Старая Макрыда, у маладыя гады палюбоўніца Яўхіма, раячы Ганне ў якасці платы ведзьмаку прынесці золата, наказвае ёй: «І самае галоўнае – згаджайся з кожным яго словам» [2, с. 29]. У адлюстраванні манеры зносін службыцеля нячыстай сілы, яго паводзін, жэстаў, позірку аўтар падкрэслівае ўпадальбоўства, пагардлівае стаўленне да звычайных людзей: «Ён стаяў уладна, як цельпушок, нейкае імгненне паядаў мяне халодным позіркам, але вось узняў руку і ленавата хіснуў, падзываючы да сябе» [2, с. 18].

Найважнейшай рысай, праз якую прасочваецца сувязь Гарбуна з іншасветам, з'яўляецца чорны колер яго хаты: «Яўхімава хата была быццам груган – бліскуча-чорная. Ці то дзёгцем выпаканая, мо нейкім тавотам. Ва ўсялякім разе плечуком да яе не прыхілішся. З коміна вырываўся сажны дым, густы і цягучы, як перапаленая смала. Ці не ад яго так брыдка пахла навокал» [2, с. 18]. У славянскай міфалогіі чорны колер «сімвалічна асацыіруецца з зямлёй, смерцю, небыццём, хаосам, разбурэннем, небяспекай, чужым, нечалавечым, неправедным, дэманічным і маркіруе пэўны аб'ект як прыналежны да таго свету, адлюстроўвае негатыўныя ўласцівасці міфалагічнага персанажа, сведчыць пра яго варожае стаўленне да людзей» [8, с. 518]. «Чорным колерам у хрысціянстве надзяляецца д'ябал і пекла» [9, с. 62]. Чарната хаты ведзьмака, сажны дым, ад якога распаўсюджваецца агідны пах, згадка пра смалу выклікаюць асацыяцыі з пеклам, з чарцямі і іх інфернальным побытам.

Змрочнае ўражанне, якое выклікае вонкавы выгляд хаты Яўхіма, умацняецца за кошт апісання яе ўнутраных памяшканняў (сенцы, жылы пакой), акружэння ведзьмака і яго чарадзейнай кухні. Адлюстроўваючы птушак, чорнага пеўня і пугачоў, жыхароў ведзьмаковай хаты, аўтар прымяняе прыём параўнання, які спрыяе стварэнню сэнсаў, якія істотна дапаўняюць усходнеславянскую арніталагічную сімваліку. Канатацыі «пасланца д'ябла», «увасаблення нячыстай сілы» набывае параўнанне чорнага пеўня, які належыць ведзьмаку, з воем-абаронцам: «Дзед Гардзеі знік за цяжкімі дзвярыма сенцаў. І адразу ж на ганак ускочыў чарнейшы за восеньскую ноч певень. Уважліва аглядзеўся навокал і як вой-абаронца застыў на месцы, шырока растапырыўшы крылы» [2, с. 18]. Чорны певень ў славян «звязаны з хтанічнымі цёмнымі сіламі і светам смерці» [10, с. 335]. Таксама певень «з'яўляецца сімвалам задзірлівасці і пралітай крыві» [10, с. 333]. Чорны колер, агрэсіўная рэакцыя птушкі на ўсіх, хто пранікае ў прастору яго гаспадара, дазваляе бачыць у гэтай істоце прадстаўніка іншасвету.

Падобныя асноўныя і канататыўныя сэнсы выказаны і ў апісанні пугачоў, якіх юнак бачыць у жылым пакоі хаты. Начныя птушкі пугач, сава, сыч ва ўсходнеславянскай міфалогіі належаць да нячыстых, г. зн. да праклятых Богам. У іх «бачаць д'ябальскіх вырадкаў, увасабленне чорта, паўптушак-паўчарцей» [5, с. 112]. Дзякуючы параўнанню з ваўкалакамі

злавесная сутнасць пугачоў становіцца яшчэ больш відавочнай, не выклікаючы сумнення ў іх адзінстве з антысветам: «Шэсць пугачоў з гарачымі вачыма сядзела на покуце, пад самай столлю. Пры нашым з'яўленні птушкі заварушыліся, залопалі крыламі. Падалося, што зараз яны накінуцца на мяне, як раз'юшаныя ваўкалакі» [2, с. 20]. Сувязь Яўхіма з дэманамі падкрэсліваецца праз апісанне ўспрымання яго аблічча Ганнай. Жанчыне стары вядзьмак здаўся з першага погляду «ўчарнелым каршуном, які гатовы вось-вось узяцець і закрыць раскінутымі крыламі ўвесь прасцяг над галавой» [2, с. 30]. Згодна з усходнеславянскімі міфалагічнымі ўяўленнямі, драпежныя птушкі ястраб і каршун «валодаюць дэманічнымі ўласцівасцямі, і народная традыцыя нярэдка змешвае іх паміж сабой» [6, с. 109].

Спосабамі характарыстыкі вядзьмака з'яўляюцца розныя прадметы і атрыбуты, якія выконваюць ролю знакаў прыналежнасці гаспадара лясной чорнай хаты да дэманічнай сферы: «Паўсюль віднеліся ўбітыя ў сцяну драўляныя клямкі-вешальні, на якіх мясціліся невядомыя мне рэчы. Але адзін пучок я добра разгледзеў, гэта былі высушаныя і звязаныя за лапкі земляныя і вадзяныя жабы, побач вісела ці не каціная шкурка з бязвокім чэрапам» [2, с. 19]. Названыя рэаліі наводзяць на думку аб правядзенні вядзьмаком абрадаў і рытуалаў чорнай магіі, аб таемных замовах, вырабе чарадзейных зеляў, у склад якіх уваходзілі інгрэдыенты жывёльнага паходжання. У фрагментах тэксту аповесці, якія змяшчаюць апісанне ўнутранай прасторы хаты Яўхіма, згадваецца і посуд з вядзьмарскім варывам: «Паўз глухую сцяну стаяла з тузін вялізных бліскучых місак, цэбраў на пяць кожная. З некаторых ішла пара, ружовая, шэрая, крывава, з адценнем зеляніны» [2, с. 19–20]. Галоўны атрыбут магічнай практыкі Яўхіма-вядзьмака, адлюстраваны ў аповесці, – «"чорная" кніга» [5, с. 46]. Народ верыў, што «чорную кнігу» (кнігу чорнай магіі) вядзьмакі атрымлівалі ад чарцей, заключаючы са злым духам ўмову на жыццё і душу [11]. Яўхім-вядзьмак – чарнакніжнік, ён «набыў звышведы і вядзьмарскае ўменне дзякуючы вывучэнню "чорнай магіі"» [12, с. 511]. Аўтар аповесці ў адпаведнасці з традыцыйнымі ўяўленнямі, не называе персанажа-вядзьмака, захавальніка д'ябальскіх ведаў, чарнакніжніка. Паводле сведчання С.А. Токарава, такія словы, як «вядзьмак», «чарадзей», «чараўнік», «чарнакніжнік», «захаваліся галоўным чынам толькі ў кніжнай мове» [1, с. 28].

Яўхім – пасрэднік паміж дэманічнай стыхіяй і зямной штодзённай рэчаіснасцю, выканаўца тагасветнай злой волі. З яго вобразам у творы звязаны матыў ініцыяцыі, пасвячэння ў «дзяцей Уладара цемры» [2, с. 46]. Марк і Варка, абраннікі нячыстай сілы, пераймаюць ад вядзьмака-чарнакніжніка «асновы д'ябальскай навукі» [2, с. 46]. Яўхім імкнецца выкарчаваць з іх памяці ўспаміны пра матчыну пяшчоту, пра дабро. Даведаўшыся пра тое, што з памяці Варкі яшчэ не знік вобраз маці, чарадзей упэўнівае сваю вучаніцу ў тым, што ўсё, што ён пачуў ад яе, – дурны сон, які ён адправіць на «багністыя балоты і сухастойны лес» [2, с. 49]. Добрыя чалавечыя пачуцці выклікаюць у Гарбуна гнеў і агіду. У сваіх вучняў вядзьмак усяляе веру ў тое, што яны – бязродныя, сіроты, і іх лёс – збіраць душы для «Уладара цемры». Ініцыяцыя, адлюстраваная ў аповесці, уключае розныя выпрабаванні і магічныя дзеянні (збіранне неафітамі рэштак самазабойцаў на могілках, пасыпанне Яўхімам сваіх вучняў попелам, сушанай піжмай, чытанне Маркам і Варкай «чорнай кнігі», вымаўленне замоў, абмыванне ў «місах пазнання» [2, с. 50] і інш.). Яўхім называе юнакоў «перанароджанамі, новымі» [2, с. 23], сваімі «дзеткамі» [2, с. 50].

Пасвячэнне ў службыцеляў «Уладара цемры» завяршае перадача вядзьмаком Марку і Варцы дзвюх «чорных кніг». Матыў ініцыяцыі мае сваёй крыніцай народныя вераванні ў тое, што вядзьмак «не можа памерці, не перадаўшы сваіх ведаў і падуладнай яму нячыстай сілы іншаму чалавеку» [5, с. 532]. Вераванні, звязаныя з міжпакаленнай перадачай вядзьмарства, пісьменнік развіў праз адлюстраванне перадсмяротных злавесных дзеянняў і слоў старога Яўхіма на могілках: «Гарбун упэўніўся, што за ім ніхто не цікае. Ён сагнуўся, быццам паправіць калашыну нагавіц, і, схапіўшы шчэпцік жаўцяку, сыпануў на спіну Марку і Варцы.

– Нясіце без спачыну тое, што вам я даў і палажыў на плечы. – Бязгучна, аднымі вуснамі прашаптаў вядзьмак. І толькі сказаў ён гэтыя словы, як неба над могілкамі праламала даўжэзная маланка і секанула ў тое месца, дзе стаяў гарбун...» [2, с. 53].

Перадаючы народныя дэманалагічныя ўяўленні і магічныя вераванні, А. Казлоў выказаў думку пра тое, што адной з крыніц жыццяздольнасці чорнай магіі на працягу якоў з'яўляецца штодзённае зло, невыкараняльныя чалавечыя страсці, пачуццё зайздрасці, прагнасць, якія нараджаюць у адносінах паміж людзьмі, у тым ліку і кроўна блізкімі,

нянавісьць, разлад і злачынствы. У «чорнай кнізе» Марк і Варка чытаюць: «Ты зможаш сапсаваць, скруціць у клубок, пабіць на горкі яблык нават таго, хто знаходзіцца за тысячы вёрстаў ад цябе. Але ты не злы. Няма ў цябе злобы ні на кога. Ты абавязаны выкарыстоўваць людскую злобу. Злобу тых, у каго яна смалою кіпіць на сваіх папличнікаў, суродзічаў, суседзяў. Злобу сына на бацьку, нянавісьць дачкі да маці. Ты ніколі сам па сабе нікога не псуеш. Усё робіш толькі па просьбе людзей варажучых» [2, с. 43–44].

У аповесці адлюстраваны адзін са спосабаў шкаданоснай магіі – «”выманне следу”, які затым палілі на агні, альбо раскладвалі агонь на следзе» [1, с. 135]. Аўтар паказаў характэрную для народнага асяроддзя з’яву: ведзьмакоў і ведзьмаў баяліся, але разам з тым звярталіся да іх у розных крытычных жыццёвых абставінах з мэтай вырашэння сваіх праблем. «З вынятым следам маглі праробліваць і іншыя аперацыі. Усё гэта павінна было перайсці на ахвяру вядзьмарства» [1, с. 135]. «У селішчах чары на след ўжываюцца ў любоўных інтрыгах, у спрэчках суседзяў, у відавочнай, непрымірымай варожасці», – зазначаў І.П. Сахараў [11, с. 86]. Вядзьмак знішчае прынесены Ганнай след разлучніцы ў печным полімі, прамаўляючы пры гэтым словы, якія маюць негатыўнае магічнае ўздзеянне на адрасата: «След жа суперніцы няхай у вогнішчы гарыць, і цела яе з жыламі і паджылкамі без ушчуку баліць. – Вядзьмак кінуў Таццянін след у печ на жаркае полімя» [2, с. 41].

У паводзінах Ганны, якая звяртаецца да служыцеля «Уладара цёмры», каб пры дапамозе магіі вырашыць сваю праблему, але затым робіць душавыратавальны з рэлігійна-хрысціянскага пункту гледжання выбар, аўтарам аповесці адлюстравана, напэўна, адно з праяўленняў уласцівага светапогляду славян дваяверства. У.І. Коваль, разглядаючы гэты складаны феномен, адзначае, што «сярод вучоных існуе меркаванне, адпаведна якому варта казаць не пра суіснаванне, а пра фактычнае зліццё хрысціянскай і язычніцкай светапоглядных сістэм, г. зн. пра некаторую цэласную, нерасчляняльную сістэму» [13, с. 123–124]. Паводле меркавання Яўхіма, Ганна «напалову цёмная і светлая» [2, с. 34]. Вядзьмак адчувае ў жанчыне моцную залежнасць ад цялеснага пачатку, прагу змянога кахання, без якога ёй немагчыма ўявіць сабе жаночае шчасце: «Ты хочаш зараз быць шчаслівай, бачыць вясельны вочы мужыка, адчуваць ягонае каханне і цеплыню моцных рук – ці не так? Ага!» [2, с. 34].

Яўхім валодае звышнатуральнымі якасцямі, набытымі, згодна з хрысціянскай рэлігіяй і залежнымі ад яе народнымі вераваннямі, ад дэманаў. Ганна знікае ў начным заснежаным лесе. Пасля доўгіх блуканняў у праклятай мясцовасці, дзе «раптам невядома адкуль» [2, с. 35], паднялася мяцельца, жанчына, у якой амаль зусім не засталася сіл, але ўжо абнадзееная ўбачаным паміж дрэвамі прасветам, зноў аказваецца перад «логавам» «нелюдзя»: «Яна зноўку стаяла перад Яўхімавым селішчам.

... Ганна юлой крутнулася на месцы і зноў знікла ў гушчары... Дзе яна падзелася? Ніхто не ведаў і не ведае, акрамя Яўхіма-ведзьмака» [2, с. 36].

Гібель Ганны – адзін з кампанентаў містычнага зместу твора, які ўключае элементы магічнай карціны свету, заснаванай на веры ў ўзаемадзеянне ўсяго існага, у магчымасць звышнатуральным спосабам уздзеянчаць на прыродныя сілы і чалавека. «Да найбольш страшных чараўнікоў або ведзьмакоў адносілі, бясспрэчна, тых, якія маглі кіраваць прыроднай стыхіяй, “насылаць” яе на нейкую канкрэтную мясцовасць, вёску, мястэчка, паселішча», – заўважае А.М. Ненадавец [14, с. 218]. Смерць жанчыны паказана як вынік вядзьмарства, помсты «чорнага» чалавека, які быццам завабіў сваю ахвяру праз магічныя дзеянні і выкліканні ў мяцельнае кола: «Стоячы над вялізным гліняным жбанам, ён бязладна ўзмахваў рукамі і выганяў праз дзірку ў столі густыя белыя пасмы, якія нагадвалі тлусты сцюдзень.

– Ляціце, з дарогі збіце. Куды б ні ішла, куды б ні бегла, назад вярніце. І крык яе змучаны, голас прытомлены на вякі вялікія ў грудзях забіце!» [2, с. 37].

Звышнатуральная ўлада чарадзея над прыродай падкрэсліваецца таксама пісьменнікам праз шэраг дэталей-іншасказанняў, суаднесеныя з душэўным станам гераіні, яе пакутамі і гібеллю. Смертаносныя снежныя віхуры, якія перашкаджаюць руху жанчыны, упадабляюцца вужакам і гадаўкам: «Крыштальнае марознае паветра заснудзілася мільярдамі снежных віхур. Яны, як вужакі, як брыдкія гадаўкі, акручвалі жанчыну, апляталі ногі і рукі, згіналі да долу, падбіваліся пад адзежыны, высыкалі вочы – не давалі дыхнуць. А яна бегла, бегла

далей ад Яўхіма, ад ягонага логава, ад жахлівай прапановы, якая больш за мароз студзіла кроў, сціскала, выкручвала сэрца» [2, с. 35]. Ва ўсходнеславянскай фальклорна-міфалагічнай традыцыі змеі належаць да хтанічных істот і цесна «звязаныя з нячыстай сілай» [5, с. 126]. Аб змях «распавядаюць мноства легенд, і ва ўсіх змях – д'ябальскае стварэнне» [5, с. 126].

У аснове адлюстравання магічнай сувязі Яўхіма з прыроднымі стыхіямі ляжаць старажытныя «народныя паданні», якія, на думку А.М. Афанасьева, «ставяць чараўніка і ведзьму ў вельмі блізкае і несумненнае падабенства з тымі міфічнымі істотамі, якімі фантазія спрадвечу насяляла паветраныя стыхіі» [15, с. 402]. Відавочна, што вобраз Яўхіма ўзыходзіць да валхвоў, паганскіх жрацоў, носьбітаў тайных звышведаў, дзейнасць якіх пасля прыняцця хрысціянства «разглядалася выключна як сувязь з дэманамі» [6, с. 381]. Змест «чорнай кнігі», якую чытаюць вучні ведзьмака, прасякнуты міфапэтычным успрыманням свету, прадстаўляючы сабой эзатэрычныя веды, заснаваныя на магіі: «Займееш у свае рукі людскія лёсы, станеш іх уладаром і гаспадаром. Зможаш звільніць вярхоўку з пяску і вады, пераганяць хмары з адной зямлі ў другую, разбураць горы, засыпаць моры і нават кпіць са сланоў, якія трымаюць на сабе зямлю» [2, с. 43]. Вера ў магчымасць магічнымі сродкамі ўздзейнічаць на прыроду і людзей, складае ў значнай ступені сутнасць язычніцтва (паганства), якое «можа разумецца не толькі як гістарычная стадыя светапогляду старажытных славян (праславян) у перыяд да прыняцця хрысціянства, але і як тыпалагічна адмысловая культурная мадэль, чые формы, механізмы і семантычныя катэгорыі працягвалі існаваць і пасля прыняцця хрысціянства» [16, с. 616].

Такім чынам, можам зрабіць наступныя высновы. Мадэль рэчаіснасці, створаная ў аповесці А. Казлова «Адкуль з'яўляюцца яны?..», адлюстроўвае пераважна міфапэтычнае ўспрымання свету, вытокі якога знаходзяцца ў язычніцкай даўніне. Яе аснову складаюць магічныя вераванні і ўяўленні са сферы народнай дэманалогіі, на фарміраванне якіх значны ўплыў аказала хрысціянская рэлігія. У распрацоўцы вобраза ведзьмака асаблівае значэнне маюць партрэтныя характарыстыкі, апісанне чарадзейнага локусу, цэнтрам якога паўстае чорная хата Яўхіма. Матыў ініцыяцыі ўвабраў у сябе шматвяковыя народныя ўяўленні аб захавальніках таемных ведаў – чарнакніжніках. Вобраз ведзьмака і матыў ініцыяцыі змяшчаюць элементы дахрысціянскіх уяўленняў аб выбранніках вышэйшых сіл, надзеленых адметнымі магічнымі здольнасцямі, – валхвах, якія ў хрысціянскую эпоху пераўтварыліся ў народнай свядомасці ў служыцеляў цёмнай сілы.

Літаратура

1. Токарев, С.А. Религиозные верования восточнославянских народов XIX – начала XX века / С.А. Токарев / отв. ред. С.И. Ковалев. – 2-е изд. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 168 с.
2. Казлоў, А. Адкуль з'яўляюцца яны?.. / А. Казлоў // І тады я памёр...: Аповесць, апавяданні. – Мінск : Маст. літ., 1993. – С. 3–53.
3. Новак, В.С. Прадмова / В.С. Новак // Беларуская міфалогія. Хрэстаматыя : вучэб. дапаможнік. – Мінск : РІВШ, 2013. – С. 3–12.
4. ...Там, дзе пачынаецца боль, – пачынаецца літаратура (Празаік Анатоль Казлоў) / У.П. Саламаха // Сусвет дабрыні : эсэ, артыкулы, дыялогі. – Мінск : Маст. літ., 2005. – С. 28–36.
5. Левкиевская, Е.Е. Колдун / Е.Е. Левкиевская // Славянские древности : Этнолингвистический словарь : в 5-ти томах / под ред. Н.И. Толстого. – М. : Междунар. отн., 1999. – Т. 2 : Д–К. – С. 528–534.
6. Левкиевская, Е.Е. Мифы русского народа / Е.Е. Левкиевская. – М. : ООО «Издательство Астрель»; ООО «Издательство АСТ», 2000. – 528 с.
7. Максимов, С.В. Крестная сила. Нечистая сила. Неведомая сила: Трилогия / С.В. Максимов. – Кемеровское кн. изд-во, 1991. – 351 с.
8. Швед, І. Чорны колер / І. Швед // Міфалогія беларусаў: Энцыкл. слоўн. / склад. І. Клімковіч, В. Аўтушка ; навук. рэд. Т. Валадзіна, С. Санько. – Мінск : Беларусь, 2011. – С. 518–519.
9. Серов, Н.В. Символика цвета / Н.В. Серов. – СПб. : Страта, 2015. – 204 с.
10. Наговицын, А.Е. Тайны мифологии славян / А.Е. Наговицын. – М. : Академический Проект; Традиция, 2009. – 511 с.
11. Сахаров, И.П. Русское народное чернокнижие / И.П. Сахаров // Русское кудесничество и чародейство. – М. : Эксмо, 2008. – С. 11–153.

12. Белова, О.В. Чернокижик / О.В. Белова, Л.Н. Виноградова // Славянские древности : Этнолингвистический словарь: в 5-ти томах / под ред. Н.И. Толстого. – М. : Междунар. отн., 2012. – Т. 5: С–Я. – С. 511–513.
13. Коваль, В.И. Двоеверие как мировоззренческий феномен / В.И. Коваль // Славянская мифология и этнолингвистика : сб. науч. ст. / редкол.: В.И. Коваль (отв. ред.) [и др.] ; М-во образования РБ, Гом. гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2015. – С. 123–127.
14. Ненадавец, А.М. Выявы міфалагічнага выраю / А.М. Ненадавец. – Мінск : Беларус. навука, 2010. – 263 с.
15. Афанасьев, А.Н. Ведуны, ведьмы, упыри и оборотни / А.Н. Афанасьев // Мифы, поверья и суеверия славян : в 3 т. – М. : Изд-во Эксмо; СПб. : Terra Fantastica, 2002. – Т. 3. – Глава XXVI. – С. 402–563.
16. Толстая, С.М. Язычество / С.М. Толстая // Славянские древности : Этнолингвистический словарь в 5-ти т. / под ред. Н.И. Толстого. – М. : Междунар. отн., 2012. – Т. 5 : С–Я. – С. 616–619.

Гомельский государственный
университет им. Ф. Скорины

Поступила в редакцию 14.02.2016

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ